

(1) בראשית פרק ט

- (כד) וַיִּקְרַע נֹחַ מְיִינוֹ וַיַּדַּע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ כְּנֹחַ הַקֶּטָן:
(כה) וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו:
(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לְמוֹ:
(כז) וַיִּפֹּת אֱלֹהִים לְיִפְתָּ וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהֱלֵי שָׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לְמוֹ:

(2) תרגום אונקלוס על בראשית פרק ט פסוק כז

יפתי יי ליפת וישרי שכינתיה במשכניה דשם ויהי כנען עבדא להון:

(3) תרגום יונתן על בראשית פרק ט פסוק כז

ישפר יי תחומיה דיפת ויתגירון בנוי וישרון במדרשא דשם ויהי כנען עביד להון:

(4) אבן עזרא על בראשית פרק ט פסוק כז

וישכון באהלי שם - שישכון אלהים באהלי שם כי בפסוק הראשון ברך השם:

(5) רד"ק על בראשית פרק ט פסוק כז

אמר האלהים ירחיב את גבולו וברכתו, אעפ"כ משכן כבודו לא יהיה אלא באהלי שם, והוא רמז לישראל שהיו מזרע שם, ושכן כבוד האל ביניהם במדבר ובארץ ישראל כמו שאמר (שמות כט, מה) ושכנתי בתוך בני ישראל, ואמר משה רבינו ונפלינו אני ועמך מכל העם (שמות לג, טז), ויהי כנען עבד למו, לבני יפת גם כן יהיה עבד:

(6) רבנו בחיי על בראשית פרק ט פסוק כז

יפת אלהים. ברך ליפת בהרחבת הגבול, ותרגום כי ירחיב ארי יפתי (דברים יב, כ), כי עוד היום בני יפת עמים רבים אין מספר וארצותם רבות ורחבות. וברך את שם בהשראת שכינה באהליו, זהו שאמר וישכון באהלי שם, לשון שכינה שאין לך אומה בעולם ששרתה שכינה ביניהם כי אם על ישראל שהם בני שם. ובאומרו באהלי שם רמז לתורה כענין שכתוב (בראשית כה, כז) יושב אהלים, וזהו שאמר וישכון באהלי שם רמז לך שהשכינה נמשכת אחרי התורה. והנה שם נתברך בשתי ברכות אלו ברכת השראת שכינה ביניהם, וברכת התורה שתנתן להם מה שלא זכתה שום אומה לאחת משתייהן:

(7) מלבים על בראשית פרק ט פסוק כז

יפת. אחר שגלו ישראל מארצם ושכנו שם בני יפת, כי מדי ופרס וכן יון וכן רומי שמשלו על ישראל בימי המלכות כלם היו מבני יפת, וז"ש בעת שירחיב אלהים (שהוא מדה"ד שיעניש את ישראל) ליפת עד שיפת ישכון באהלי שם ויכבוש אהליהם וארצם, ואז ויהי כנען עבד למו לבני יפת:

(8) רש"י על בראשית פרק ט פסוק כז

יפת אלהים ליפת - מתורגם יפת ירחיב:

וישכון באהלי שם - ישרה שכינתו בישראל ומדרש חכמים אע"פ שיפת להים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם:

(9) ספר גור אריה על בראשית פרק ט פסוק כז

ומדרש חכמים כו'. דהוקשה להם (יומא ט ע"ב) שהתחיל בשם "ברוך ה' אלהי שם", ואחר כך אמר "יפת אלהים ליפת", וסיים בשם "וישכון באהלי שם", אלא הכי פירושו אף על גב ד"יפת אלהים ליפת". והנה מלה אחת היא, ובא לומר שלא תשרה השכינה במקדש שני:

(10) העמק דבר על בראשית פרק ט פסוק כז

וישכון באהלי שם. עוד ברכו באנשים חכמי לב שירגישו חמת זרע שם באהליהם שהיא אלקית ואין לה קץ ותכלית. ויבאו גם המה ללמוד מהם דעות ומדות כמש"כ במעלת התורה בי מלכים ימלוכו בי שרים ישור. וישעיה הנביא מ"ה אמר ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים. משמעו שישראל נוצרו להיטיב אמונת כל עם שנקרא ברית ולהקים ד"א שלהם. ועוד נכלל בברכה זו דמהרחבת החיים של יפת יגיע תועלת לאהלי שם. כדאיתא בעבודת כוכבים ב' כמה עסקתם א"ל הרבה מרחצאות כו' כדי שיתעסקו ישראל בתורה. וא"כ קאי

לשון וישכון על יפת אותם הפתוי של פת ישכון ג"כ באהלי שם. וא"ת ושכן שכינתי במשכניה דשם פ"ל עוד כונה דיפת יזכה אשר ישכון השכינה באהלי שם היינו שע"י מלך פרס נבנה מקדש שני:

(11) רב שר הירש על בראשית פרק ט פסוק כז

וכך רואה נח: "יפת אלהים ליפת": הלבבות ייפתחו ליפיו של יפת. תחילה ישרים יפת את שליחותו - בהקניית תרבות לעמים; ורק אחר כך ישרים שם את שליחותו, ותוגשם תכלית האנושות: "וישכון באהלי שם": משם ילמד האדם לעשות את ביתו מעון לשכינה; ממנו ילמד לתקן את חיו, והשכינה תשוב לשכון עם האדם. "ויהי כנען עבד למו": בכניעתו של כנען לשם יזכה גם כנען למלא את ייעודו האלהי. . .

(12) ישכן. מושג אחר האפייני ליהדות הרי הוא: "שכינה"; אף הוא נזכר כבר כאן על ידי אבי האנושות החדשה. הדתות האחרות מורות, מה יעשה האדם - כדי להתקרב אל ה' בעולם הבא; ואילו היהדות מורה לנו, מה נעשה, - כדי שה' יתקרב אלינו בעולם הזה. היהדות מורה: "עיקר שכינה בתחתונים" (בראשית רבה יט, יג); היא אומרת: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח): יעשו את חייהם למקדש, ואני אשכון בתוכם. שליחות ישראל ומטרת תורתו היא לתקן עולם במלכות שדי - לא רק בשמים ממעל, אלא גם בארץ מתחת.

(13) משום כך - כל ייעודי התורה מתייחסים לעולם הזה. כל בדאי יכול לחתום על שטרות, שפרעונם בעולם הבא; הנקל להבטיח שכר ועונש בגן עדן ובגיהנום. אולם, רק ה' אלהים אמת ומלך עולם רק הוא יכול להבטיח הבטחות, המתקיימות בארץ לעיני הבריות. ייעוד התורה הוא "שכינה"; כל מקום שאדם מקדש את ביתו, והיה מחנהו קדוש, שם ה' מתהלך בקרב מחנהו, משיבועו שובע שמחות עלי אדמות ומנחילו בעולם הזה מעין העולם הבא. הנה זו תכלית התורה ומטרתה במשפחת ישראל; ועתידה זו להיות נחלת כל האנושות, עת תשוב אל "דרך עץ החיים".

(14) והנה, "שכינה" היא התקשרות האדם עם ה' בחיי העולם הזה; אך עצם המלה הזו היא תריס בפני בעלי הזיות; ואכן, היהדות נקיה מכל תערובת הזיה - שלא ככל הדתות. הנה תופעה לשונית מעניינת: משמעות "שכן" היא "לדור" וגם: "להיות שכן". והרי כאן מושג חברתי נעלה: במחשבת השפה העברית - "דירה" זהה עם "שכנות". אם אדם מישראל מחזיק בדירה, עליו להניח גם לחברו מקום מגורים. אין "שכון" בלא "שכן". אדם מישראל אומר לחברו: "צר לי המקום גשה לי ואשבה" (ישעיה מט, כ): צר לי המקום; ואף על פי כן - רק אם תיגש אלי, אשב במקומי.

(15) והנה, גם השראת השכינה באדם כלולה במושג זה; האל מתקרב אל האדם, - אך אין הוא מסיג את גבולו, ואין הוא נכנס בתחומו; שמורה לאדם התפתחותו החפשית - כאדם עלי אדמות; והרי כאן תריס בפני בעלי הזיות. האל נעשה שכן לאדם, והאדם - שכן לאל; אך אין הם מתמזגים זה בזה. חכמת ישראל אומרת: "עיקר שכינה בתחתונים"; וחכמת ישראל היא האומרת: "מעולם לא ירדה שכינה למטה (מעשרה)" (סוכה ה"א). רוח ישראל איננה מגדלת בעלי הזיות, היוצאים מגדר המציאות, ודעתם נטרפת עליהם.

(16) היהדות שואפת לקרבת ה', - אך היא מקיימת באדם את צלילות דעתו המיושבת והמפוכחת. בעלי הזיה "המתמזגים עם האלהות" הם נטולי חופש הבחירה; כביכול, אין הם פועלים דבר, אלא האל פועל בהם. אך לא זו הדרך לעבוד את ה'; אלא עלינו להפעיל את הרוח והחירות, שניתנו לנו מאת ה'; עלינו לפעול בארץ, הנתונה לבני אדם; תפקידנו לעבוד את ה' בנאמנות, בזהירות ובצלילות הדעת. רק כך נשיג את השלמות העליונה, שאדם יכול לזכות לה; רק כך יתקדשו מעשינו, ונהיה ראויים לקרבת ה'. עשרה טפחים מסורים לפעילות האדם, - ורק מעבר להם הוא תחום השכינה.